

Forord

Fødevarerforsyning og ernæringsforhold i krisetider er temaet for dette nummer af *Landbohistorisk Tidsskrift*. I juni 2004 afholdt *Center for Europæisk Konflikt- og Identitetshistorie* (CONIH) en konference på Syddansk Universitet i Esbjerg om fødevarerproduktion og -forbrug i Europa ca. 1914 til 1950. Denne periode var karakteriseret ved krige og kriser med stor indflydelse på fødevarerproduktionen og fødevarerforbruget i Europa. De ekstraordinære samfundsforhold indebar blandt andet mangel på fødevarer, hvilket resulterede i en stærk statslig indgriben. Samtidig var der i perioden også fremgang på visse områder i landbrugs- og fiskerierhvervene samt i opbygningen af velfærdstaterne. På trods af fødevarernes betydning for den menneskelige sundhed, både i det daglige forbrug og i hele måden, hvorpå samfundet organiseredes, er der indtil videre kun blevet forsket ret lidt i emnet. Derfor afholdt CONIH i sommeren 2004 denne konference, som blandt andet fik økonomisk støtte fra *Landbohistorisk Selskab*.

Redaktionen for *Landbohistorisk Tidsskrift* har valgt at trykke fire af indlæggene fra CONIHs konference samt en artikel mere, som er beslægtet med konferencens emne og indeholder et bredt udsyn over 1930'erne. Heri viser Flemming Just, hvorledes den politiske økonomi, som blev etableret i mellemkrigstidens kriseramte skandinaviske lande, kom til at spille en vigtig rolle for udviklingen af landenes andelsvirksomheder og -organisationer i efterkrigstiden. Landbrugets organisationer blev stabiliserende og demokratiske institutioner i de skandinaviske lande.

Morten Andersen har skrevet om fødevarerforsyningen i det slesvigske afstemningsområde gennem den nationale overgangsperiode fra 1918 til juni 1920. Denne periode var karakteriseret af kaotiske tilstande efter det tyske kejserriges sammenbrud og et politisk tomrum. Her var ikke mindst forsyningen af fødevarer et vigtigt tema for den internationale kommission, som overtog den daglige administration af området, medens den arbejdede at løse sin egentlige opgave, der var at gennemføre en folkeafstemning om slesvigerens nationale tilhørsforhold.

Mogens Rostgaard Nissen har netop udgivet sin Ph.D.-afhandling om dansk landbrugs rolle i den tyske krigsøkonomi fra 1940 til 1945, og vi bringer hans artikel om emnet. De danske fødevarerleverancers betydning for det tyske forbrug vurderes ud fra både en faktisk og politisk indfaldsvinkel. Den generelle besættelsespolitik i Danmark under Den 2. Verdenskrig var mere lempelig end

i andre lande, hvilket blandt andet hang sammen med fødevareleverancerne. Disse var et resultat af samarbejdet mellem de danske myndigheder, landbrugsorganisationer og den tyske besættelsesmagt.

Betydningen af den sorte børs for danskernes ernæringsforhold under besættelsen er undersøgt og beskrevet af Claus Bundgård Christensen. Han viser, at på grund af den forholdsvis gunstige forsyningssituation, udviklede den sorte børs i Danmark sig aldrig til et marked for livsvigtige varer, hvilket ellers skete i mange andre besatte lande. Den sorte børs udviklede sig kun til at være et illegalt marked, hvor danskerne kunne supplere deres forbrug med især sukker, smør og tobaksvarer.

Hollænderen Ralf Futselaar har undersøgt, om hygiejneforholdene eller mangel på mikronæringsstoffer, det vil sige vitaminer og mineraler, kan være med til at forklare forskellen på dødeligheden i Nederlandene og Danmark under Den 2. Verdenskrig. Forholdene i Nederlandene lignede på mange måder danske forhold, men hollænderne oplevede en stigning i især børnedødeligheden, hvilket vi ikke oplevede i Danmark. Med denne artikel om navnlig hollandske forhold får læserne samtidig vist danske forhold fra en ny indfaldsvinkel.

I april måned 2005 kom den uventede og sørgelige melding om universitetslektor Claus Bjørns alt for tidlige død. Landbohistorisk Selskab og Landbohistorisk Tidsskrift mindes Claus Bjørns store indsats som landbohistoriker med en artikel skrevet af Carsten Porskrog Rasmussen og Birgit Løgstrup. De gennemgår en del af Claus Bjørns omfattende og betydelige forfatterskab og mindes hans store indsats for såvel landbohistorien i Danmark som Landbohistorisk Selskab.

Peder Dam
Peter Korsgaard
Adam Schacke
Holger Villumsen